

III. Histoire sociale / Sociale geschiedenis

DIRK LUYTEN & GUY VANTHEMSCHE (EDS.)
«Het Sociaal Pact van 1944. Oorsprong, betekenis
en gevolgen»
Brussel, VUBPress, 1995, 368 p.

Niets is zo ondankbaar om te recenseren als een verzamelbundel. Ondankbaar voor de auteurs, omdat het product van veel noeste arbeid in luttele regeltjes moet worden samengevat; ondankbaar voor de recensent, die geen recht kan doen aan de individuele bijdragen en terzelfder tijd vaak moeite heeft om een uitgekristalliseerd concept te vinden achter de zeer heterogene gewrochten die verzamelbundels nu eenmaal zijn. Laten we de bespreking van deze Acta van het historisch luik van het colloquium *50 Jaar Sociaal Pact*, nu alweer bijna vier jaar geleden, dus maar meteen beginnen met een bedankje aan het adres van de editors van de bundel, Dirk Luyten en

Guy Vanthemsche, die het de recensent tot op zekere hoogte gemakkelijk hebben gemaakt : in hun voortreffelijke inleiding tonen ze niet alleen aan dat aan dit project, ondanks het gouden jubileum van het Sociaal Pact, wel degelijk een concept ten grondslag lag dat de sfeer van de historische herdenkingen ruimschoots overstijgt, maar geven ze tevens enkele grote krachtlijnen weer die uit de verschillende bijdragen konden worden gedistilleerd (en in dat concept passen).

Eerst het concept. Het Sociaal Pact van 1944 heeft het karakter van een *texte fondateur* en wordt zowel door wetenschappers als door politieke beleidsverantwoordelijken nogal eens gemythologiseerd als het startschot voor de Belgische variant van de verzorgingsstaat, gebouwd op een 'typisch Belgisch' overlegmodel in een geest van verzoening en consensus tussen patronaat en vakbonden. Dit dominante beeld van het Pact wordt in de bundel kritisch ondervraagd, vaak met een onverholen verwijzing naar de actualiteit. Het kritisch onderzoek van de 'ontwerpovereenkomst' wordt benaderd vanuit drie invalshoeken : 1) de oorsprong van het Pact, gesitueerd in een breder tijdsperspectief (om de innoverende waarde of het 'breekpuntkarakter' van de tekst te kunnen evalueren); 2) de inhoud en betekenis van het Pact, gesitueerd in de bredere sociologische ruimte van de actoren die de tekst boven de doopvont hebben gehouden (om tot een 'actieve' lectuur van de 'heilige tekst' te komen); 3) de effecten van het Sociaal Pact voor de naoorlogse geschiedenis (om de invloed op een 'prospectieve' wijze te meten, aangezien de historicus de evoluties van 1944 tot nu min of meer kent).

Werkend en denkend vanuit die drie invalshoeken heeft een keure historici vaak zeer vernieuwende bijdragen geleverd, die elkaar weliswaar deels overlappen, maar, omdat het perspectief telkens wisselt vooral mooi in elkaar inhaken. Guy Vanthemsche heeft het over de sociale bescherming voor en na het Sociaal Pact. Bart De Wilde behandelt de collectieve arbeidsverhoudingen tussen 1880 en 1940. Dirk Luyten zet dat verhaal verder met een bijdrage over de dialectiek van het overleg en de collectieve arbeidsverhoudingen tussen 1940 en 1952. Alain Meynen laat zich inspireren door Roland Barthes en Louis Althusser in een poging tot 'démontage' van de tekst van het Sociaal Pact, wat een ietwat doorwrochte maar originele kritiek van de fordistische ideologie oplevert. Isabelle Cassiers en Peters Scholliers meten de invloed van het Pact op de lonen en de economische groei in een internationaal perspectief. Wouter Dambre en August Van den Brande behandelen de invloed van het Pact op regering en parlement (1944-1954). Ginette Kurgan-van Hentenryck wijdt haar stuk aan de houding van het patronaat tegenover de uitvoering van het Pact. De bijdrage van Rik Hemmerijckx gaat over de socialistische vakbeweging en het Pact, terwijl Luc Peiren de houding van de socialistische beweging in globo bestudeert. Een min of meer gelijkaardig drieluik behandelt het katholiek patronaat en de uitbouw van de overlegeconomie 1944-1954 (Godfried Kwanten), de christelijke arbeidersbeweging en het Sociaal Pact (Patrick Pasture) en de CVP en het Pact 1944-1948 (Emmanuel Gerard). Hekkensluiser Marc D'Hoore buigt zich over de positie(s) van de liberalen. Een vrij klassieke taakverdeling, die zij

het dan wel niet compleet op de leest van onze verzuilde politieke historiografie geschoeid is, maar er toch niet aan ontkomt. De verzuilingsdimensie zit natuurlijk eerst en vooral in de feiten en structuren ingebakken, niet alleen in het beeld dat historici ervan (proberen te) scheppen. Toch kan de verzuilde blik een aantal andere dimensies aan het zicht onttrekken. Het was bijvoorbeeld ook interessant geweest de effecten van het Sociaal Pact op de stakingsactiviteit te meten : om de sociale vrede was het toch allemaal begonnen en *à la limite* vormde precies die stakingsactiviteit een niet zo goed controleerbare variabele in het hele bouwwerk. In verschillende bijdragen wordt die problematiek, al dan niet in relatie tot de communistische impact na de oorlog, trouwens wel aangeraakt.

De krachtlijnen die de editors uit de veelheid aan nieuwe inzichten distilleren, worden geformuleerd als vier nuanceringen, die paradoxaal genoeg een betere inschatting van de draagwijdte en de uniciteit van het Sociaal Pact inhouden. Eerste nuancering : het Sociaal Pact was geen originele creatie *ex nihilo*, maar de resultante van een langdurig “rijpingsproces”. Rijping is een metafoor die ik persoonlijk niet zo goed gekozen vindt, omdat het een proces was dat met hevige machtsstrijd gepaard is gegaan, zowel op micro- als op macroniveau. Tweede nuancering : het Sociaal Pact kon niet steunen op een algemene consensus : de interne verdeeldheid bij zowel het patronaat als de arbeidersbewegingen was zeer groot. Derde nuancering : de uitvoering van het Pact is mede daarom niet van een

leien dakje gelopen. De effecten van het Pact waren lang niet evident : wat de lonen betreft ging het veeleer om een inhaalmanoeuvre ten opzichte van de omliggende landen. Het Pact regelde niet eensklaps alles, zie de ‘nageschiedenis’ van het overlegmodel, de pensioenen en de ziekte- en invaliditeitsverzekering. Vierde nuancering : er was een discrepantie tussen de intenties van de betrokken actoren en het uiteindelijke resultaat van hun compromissen, zodat de actoren er zich achteraf niet onverdeeld in herkenden.

Terwijl deze nuanceringen het resultaat zijn van een zorgvuldige demythologisering van het Sociaal Pact op verschillende punten, heeft men niettemin oog gehad voor de fundamentele verschuivingen die het heeft teweeggebracht : een inschikkelijker houding van het patronaat tegenover de vakbonden; erkenning van de vakbonden; de bekrachtiging en versteviging van het consensualistisch discours en terzelfder tijd een decisieve etappe in de uitbouw van een consensuele economie (ook al belette de consensus in de sociale realiteit geenszins conflicten); het buiten spel zetten van het Parlement inzake besluitvorming in essentiële dossiers vlak na de oorlog; toenemende invloed van de ‘sociale partners’ op de politiek; bureaucratisering van de organisaties.

De organisatoren van het colloquium zijn zeer goed geslaagd in hun opzet om een nieuwe synthetische kijk te bieden op het Sociaal Pact. Deze synthese is echter het resultaat van veelvormige analyses, zonder dewelke het niet mogelijk was geweest aan te tonen “welke subtiele en

complexe verhoudingen er wel bestaan tussen 'een grote historische gebeurtenis' en de 'omstandigheden' waarin ze het licht zag" (p. 14).

Gita Deneckere